

УДК 377.017.93

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Латуша Н.В., к. пед. н.,
методист

*Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти
у Вінницькій області*

У статті розглянуто та проаналізовано форми, методи, завдання, компоненти курсів підвищення кваліфікації. Розглянуто та обґрунтовано особливості професійної підготовки педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів на курсах підвищення кваліфікації. Проведено аналіз якості та стратегії освітнього процесу, описано вікову структуру педагогічних працівників.

Ключові слова: педагогічні працівники, курси підвищення кваліфікації, професійно-технічні навчальні заклади, професійно-технічна освіта, професійна підготовка.

В статье рассмотрены и проанализированы формы, методы, задачи, компоненты курсов повышения квалификации. Рассмотрены и обоснованы особенности профессиональной подготовки педагогов профессионально-технических учебных заведений на курсах повышения квалификации. Проведен анализ качества и стратегии образовательного процесса, описана возрастная структура педагогических работников.

Ключевые слова: педагогические работники, курсы повышения квалификации, профессионально-технические учебные заведения, профессионально-техническое образование, профессиональная подготовка.

Latusha N.V. PECULIARITIES OF OCCUPATIONAL TRAINING OF TEACHERS OF TECHNICAL VOCATIONAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS ON POSTGRADUATE COURSES

In the article the forms, methods, tasks, components of postgraduate courses have been shown and analysed. The peculiarities of occupational training of teachers of technical vocational educational institutions on postgraduate courses have been shown and proved. The analysis of quality and strategy of educational process has been performed; the age structure of teachers has been described.

Key words: teachers, postgraduate courses, technical vocational educational institutions, vocational technical training, occupational training.

Вступ. Поступальні кроки України щодо євроінтеграції обумовлюють орієнтацію професійної освіти на зміни у професійній підготовці випускників професійно-технічних навчальних закладів, які б враховували європейські тенденції розвитку змісту професійної освіти. Сучасне суспільство характеризується, з одного боку, кризою процесу спеціалізації, з іншого – посиленням інтеграційних процесів у світі професійної праці. Насамперед це пов'язано із цілим комплексом серйозних змін, що відбулися в соціальній та економічній галузях суспільства, але найбільше зі змінами на ринку праці.

Інтенсивний розвиток суспільства безперервно змінює якість і умови професійної підготовки педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів, змушуючи їх протягом всього їхнього професійного життя неодноразово освоювати нові способи та види діяльності в професії, підвищувати свій рівень кваліфікації й освіти, оперативного оновлювати свої знання, гнучко орієнтуватися в безперервно

змінному середовищі. Щоб бути успішними та затребуваними у своїй професії, педагогічні працівники професійно-технічних навчальних закладів (далі – ПТНЗ), повинні володіти певними особистісними якостями: бути рухливими, компетентними, готовими до будь-яких змін, вміти швидко й ефективно адаптуватися до нових умов, тобто бути мобільними.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні та практичні проблеми підвищення кваліфікації педагогічних кадрів ґрунтовно розглядаються в працях С. Вершловської, В. Воронцової, А. Зубко, А. Єрмоли, Н. Клясен, М. Красовицького, Ю. Кулюткіна, Н. Лесохіна, В. Маслова, О. Мармази, Є. Нікітіна, І. Олександрової, В. Олійника, Н. Протасової, Г. Сухобської та ін.

Питання педагогічної майстерності ґрунтовно розглядається в працях таких науковців: Ю. Бабанського, Т. Браже, В. Загвязінського, В. Краєвського, Н. Кузьміної, Т. Шамової та ін.

Мета статті – охарактеризувати особливості професійної підготовки педагогіч-

них працівників ПТНЗ на курсах підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні професійно-технічна освіта (далі – ПТО) вимагає неподільної системи освіти, яка б відповідала національним інтересам і забезпечувала підготовку фахівців, здатних втілювати інноваційні ідеї в життя. Проблема престижності та непрестижності професій в Україні стала набувати певних меж, тому популяризація, заохочення та професійна орієнтація повинні бути спрямовані у напрямках усіх без винятку професій. Але ще раз необхідно підкреслити значення й важливість стратегічного, соціального, економічного, юридичного, підприємницького мислення в кожного фахівця для ефективного розвитку галузі, у якій він працює [3]. Усі ці необхідні якості можна здобути в процесі навчання, що є цілеспрямованим процесом передачі й засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини.

Модернізація вітчизняної освіти, переорієнтація її на самореалізацію особистості, адаптацію щодо реальних можливостей і потреб студентів вимагають постійного професійного вдосконалення педагогічних працівників. З цієї причини в галузі освіти істотно зростає обсяг роботи з підвищення кваліфікації фахівця, збільшується навантаження на систему підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних працівників. Інноваційний характер розвитку системи підвищення кваліфікації як частини системи безперервної освіти дозволяє стверджувати, що основною умовою конкурентоспроможності діяльності ПТНЗ на сучасному ринку освітніх послуг є підвищення кваліфікації їхніх педагогічних працівників.

Сучасні курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників вимагають оптимізації навчального процесу, збільшення обсягу інформації, ознайомлення з ефективними, перевіреними практикою технологіями навчання, оновлення та поглиблення знань у професійній, науково-технологічній, психолого-педагогічній і соціально-гуманітарній сферах через ознайомлення із сучасними досягненнями науки, техніки й технологіями виробництва; освоєння прогресивних методів, засобів і технологій навчання, опанування сучасними методами викладання, інформаційно-комунікативних технологій; розширення світогляду, підвищення загальної та професійної культури; вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Сьогодні затребуваний педагогічний працівник – професіонал, який є не транслятором соціального досвіду, а організатором проекту індивідуального розвитку

кожного студента, здатний до гуманістичної взаємодії з учнями, який розуміє і співвідносить зміст і значення нормативної педагогічної культури, тобто як особистісних, так і професійно ціннісних якостей. Розвиток професійного та особистісного потенціалу викладача неможливий без освоєння нової педагогічної ідеології, заснованої на сучасних концепціях освіти, які передбачають коригування етичних і культурних аспектів освітнього процесу, культивування процесів самопізнання, самоаналізу, самооцінки, ціннісного ставлення до своєї професії.

За таких умов головним завданням курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників стає не передача нового змісту сучасної освіти, не лише надання фактичної підтримки у формуванні їхньої професійної майстерності, а включення фахівця у процес осмислення своїх особистих і професійних цілей через співвідношення із цілями та цінностями сучасного життя, своїми потребами, запитамі, очікуваннями й активізацію творчого потенціалу.

Науковець Н. Клясен у своєму науковому дослідженні зауважує, що зарубіжний досвід і сучасна практика щодо перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників освіти свідчать про значні методологічні, науково-теоретичні та практичні досягнення в цій галузі, якими доцільно було б скористатися для вдосконалення національної системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Адже система післядипломної педагогічної роботи була й залишається впливовим чинником переосмислення перспектив і пріоритетів освітянської галузі, формування інтелектуального та культурного потенціалу учасників навчально-виховного процесу [3].

Модернізація курсів підвищення кваліфікації працівників освіти повинна спиратися на якісне задоволення освітнього замовлення з боку як окремого педагога, так і системи освіти загалом, на використання модульних навчальних програм, максимально наближених до робочих місць слухачів, на ознайомлення зі змістом нових програм, підручників і навчальних посібників, на застосування сучасних форм оцінки результатів навчання, що дають змогу слухачеві об'єктивно співвідносити сформовані в нього компетентності з потребами практики своєї професійної діяльності. Це значить, що метою розвитку курсів підвищення кваліфікації в Україні є створення гнучкої, неформальної системи підготовки фахівців, а засобом реалізації має бути якість отриманих знань, яка має ґрунтуватися на:

- якості результату підготовки педагогічних працівників;
- якості освітнього процесу;
- якості проектування педагогічних технологій та визначенні їхньої надійності;
- якості освітньої системи.

Отже, категорія «якість» є фундаментальним, системним визначенням соціальної політики, стратегії розвитку економіки країни та її соціальної системи. У всьому світі управління якістю є головним чинником, що забезпечує перевагу будь-якої системи, у тому числі й системи освіти. У педагогічній науці поняття «якість» визначається через «якість знань», що передбачає співвіднесення видів знань (закони, теорії, прикладні, методологічні, оцінювальні знання) з елементами змісту освіти й тим самим з рівнями засвоєння [1, с. 373].

Управління якістю курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників містить такі основні напрями діяльності:

- планування якості (встановлення вимог до якості підготовки);
- забезпечення якості (виконання вимог якісної підготовки);
- управління невідповідностями (проведення коригувальних і запобіжних дій);
- поліпшення якості (підвищення ефективності процесів і діяльності).

Засобом реалізації, організації та втіленням у якість курсів підвищення кваліфікації є стратегія навчання. Під стратегією у переносному значенні, як правило, розуміють «мистецтво суспільного та політичного керівництва масами, яке має визначати головний напрям їхніх дій, вчинків» або «спосіб дій, лінію поведінки кого-небудь». Стратегією навчального процесу в закладах підвищення кваліфікації педагогічних працівників є магістральний напрям дій усіх учасників процесу навчання і персоналу закладу, що визначається, керується його організаторами та спрямований на досягнення основної мети – підвищення кваліфікації педагогічних працівників [2, с. 25].

Разом із цим важливо підкреслити, що формування стратегії навчального процесу вбирає в себе підсистеми дій, а саме: визначення пріоритетів навчального процесу, шляхів реалізації принципів навчання педагогічних працівників та здійснення на цій основі планування.

Основним завданням курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників є:

- орієнтація на замовника, тобто на ПТНЗ;
- вміння чути та розрізняти позитивні настрої замовників;

– безперервний процес постановки все більш високих цілей підвищення якості підготовки;

– ознайомлення освітянського загалу з інноваційними досягненнями, методиками навчання та виховання;

– орієнтація на групову роботу, використання досвіду управління міжособистісними відносинами.

Продуктами технологізації освітнього процесу (з точки зору того, хто навчається) можуть бути особистісні, соціальні та професійно значущі алгоритми й стереотипи поведінки, мірою доцільності та ефективності яких є успішність і конкурентоздатність слухача системи підвищення кваліфікації. Основний акцент робиться на організацію різних видів діяльності учасників курсів. Викладач курсів виступає в ролі педагога-менеджера, а не транслятора навчальної інформації, інформація використовується як засіб організації діяльності освітнього процесу, а не є метою навчання. Той, кого навчають, є суб'єктом діяльності поряд із викладачами, а його особистісний розвиток є однією з головних освітніх цілей.

Навчальний процес у закладах підвищення кваліфікації є системою складноорганізованою і нерівноважною. Її нерівноважність зумовлюється постійними змінами як зовнішнього середовища (мінливість суспільних вимог, динамічність педагогічної практики та ін.), так і нестабільністю, що характеризує особистість педагога, який навчається у системі підвищення кваліфікації [2, с. 26].

Дослідниця А. Розенберг вказує, що курси підвищення кваліфікації педагогічних кадрів – це спеціально організована, цілеспрямована та зумовлена відповідними межами цілісна система, що має свої завдання, зміст, методи, форми та резерви для розвитку. Ця система, на думку науковця, має такі компоненти:

– інформаційний: через систему підвищення кваліфікації педагогічні працівники мають отримувати всебічну інформацію про новини соціально-політичного та культурного життя країни, про нові досягнення філософської, педагогічної та фахової літератури;

– відтворювальний: забезпечення актуалізації та поглиблення фахових і загальноосвітніх знань педагогічних працівників на основі наукових досягнень і директивних документів щодо освітньої діяльності;

– методичний: ознайомлення з ефективними, перевіреними практикою технологіями навчання та виховання, обговорення новітніх технологій з метою визначення рівня

їхньої життєвості та доцільності, колективне створення ефективних методик вивчення окремих тем або розділів, організація виховної діяльності;

– науковий: вивчення наукових основ педагогічної діяльності, зокрема з метою переорієнтації, де це потрібно, викладачів щодо цілей і завдань виховання, освіти та навчання, подолання старих стереотипів і традицій у роботі зі студентами, а також із метою створення надійної бази для повсякденної творчості педагогічних працівників.

Взаємодія зазначених компонентів сприяє досягненню нової інтегративної якості діяльності, яка і говорить про ефективність системи, тобто курсів підвищення кваліфікації [5].

Специфічною особливістю процесу курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників є те, що вона передбачає навчання тільки дорослих людей, які мають закінчену фахову освіту, досвід практичної роботи, усвідомлюють власні професійні потреби й тому прагнуть до професійного розвитку як важливої умови подальшої професійної самореалізації [4].

Вікова структура педагогічних працівників на сьогодні є однією з важливих характеристик стану української освітньої системи. Спираючись на власні спостереження, зауважимо, що за останні роки в середній і вищій школі спостерігається явне збільшення відсотка педагогічних працівників із невеликим досвідом роботи, а також спеціалістів передпенсійного та пенсійного віку.

Подібна ситуація значно позначається на якості освітнього процесу, оскільки молоді спеціалісти більшою мірою орієнтуються на нововведення, зумовлені розвитком інформаційних технологій, але не володіють достатнім методичним досвідом, не можуть значною мірою адаптуватися до специфіки педагогічної діяльності, не одразу можуть подолати професійні труднощі, з якими стикаються на початку своєї професійної діяльності. Для подолання цих проблем необхідні знання психолого-педагогічних засад навчання, теоретичні основи процесу виховання та методики викладання. Через це курси підвищення кваліфікації повинні бути спрямовані на:

– виховання висококваліфікованих, конкурентоздатних на ринку праці фахівців, ґрунтовне розуміння ними своєї професійної діяльності;

– удосконалення педагогічної майстерності молодих спеціалістів (знайомлення з досвідченішими працівниками професійно-технічної освіти, викладачами ВНЗ, методистами навчально-методичного центру професійно-технічної освіти). Молоді

спеціалісти мають змогу відвідати досвідченіших колег у їхніх навчальних закладах та ознайомитись із досвідом методистів у навчально-методичному центрі професійно-технічної освіти. Побувавши у своїх колег на відкритих уроках та ознайомившись із досвідом методистів, молоді спеціалісти мають змогу удосконалити свою педагогічну роботу, можуть отримати корисні поради щодо свого професійного зростання та віднайти вирішення своїх професійних проблем, а також знайти нових друзів серед своїх колег-початківців;

– науково-методичне забезпечення, вироблення інноваційного, пошукового характеру професійної діяльності молодих спеціалістів та залучення їх до науково-дослідної, експериментальної та творчої роботи.

Педагогічні працівники передпенсійного, а також пенсійного віку, навпаки ж, володіють багатим методичним досвідом, але бояться використовувати інформаційні технології в навчальному процесі, оскільки володіють ними недостатньо вільно.

Впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес суттєво впливає на зміст і структуру навчально-пізнавальної діяльності студентів, забезпечує розвиток у них індивідуальних здібностей. Для вирішення проблем з інформаційними технологіями курси підвищення кваліфікації цілеспрямовані на допомогу педагогічним працівникам шляхом пошуку нових оптимальних форм побудови педагогічного процесу, який допоможе в майбутньому їм здійснювати якісну підготовку майбутніх висококваліфікованих фахівців системи професійно-технічної освіти. Тому, підвищуючи свій професійний рівень в системі інформаційних технологій, педагогічні працівники розвивають також свій творчий потенціал, активізують пізнавальну діяльність, а кінцевою метою курсів підвищення кваліфікації буде впровадження педагогічними працівниками інформаційних технологій у їхній професійній діяльності, що і є однією з важливих якостей успішності педагогічного працівника. Також це дасть їм змогу самим підвищити інтерес їхніх студентів до навчання, тим самим підвищуючи якість засвоєння навчального матеріалу.

Дослідник Є. Старобинський висловлює думку, що для підтримки професійних знань на рівні вимог, які висуваються до сучасного спеціаліста, необхідно не менш 4–6 годин на тиждень приділяти вивченню останніх досягнень в галузі, якою він займається. Це актуалізує вимогу постійного оволодіння знаннями, які є необхідними для підтримання кваліфікації, саморозвитку та

самовдосконалення особистості впродовж життя. Єдиною можливістю для спеціаліста зберегти кваліфікацію є постійне підвищення рівня своєї професійної компетентності в процесі неперервної освіти [4].

Удосконалення курсів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є важливою проблемою, розв'язання якої покликане вирішити завдання забезпечення не лише професійного зростання, а й особистісних якостей педагога. Йдеться про мотивацію неперервного саморозвитку; формування сучасного стилю мислення з його характерними ознаками системності, гнучкості, стратегічності, концептуальності, об'єктивності; формування певного стилю будівництва взаєностосунків: неупередженого ставлення до інших людей, прагнення до конструктивного підходу у розв'язанні проблем, до співробітництва, відмова від конфронтації.

Висновок. Курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників в останні роки інтенсивно вдосконалюються, змінюються використовувані в них форми, методи, засоби, технології. По суті, вони стали безперервними, знайшли риси гнучкості, варіативності, стали більшою мірою орієнтуватися на запити практики. Характерною їхньою рисою стало прагнення до якості отриманих результатів і якості освітніх послуг. За таких умов головним «завданням» курсів підвищення кваліфікації ста-

ють педагогічні працівники, які мають на меті одержання нових знань. Функція систематичного викладу передбачає консультування з певних питань, що виникають в процесі навчання на курсах або в процесі їхньої професійної діяльності. Педагогічні працівники повинні усвідомлювати, що їхня професійна діяльність має містити не тільки освітню практику, а й готовність постійно вчитися та поєднувати свою професійну майстерність із неодмінним самовдосконаленням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
2. Зубко А.М. Цілепокладання як основа успішної організації навчального процесу в закладах підвищення кваліфікації педагогів / А.М. Зубко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2011. – № 2 (9). – С. 24 – 28.
3. Клясен Н. Післядипломна педагогічна освіта: зарубіжний досвід та сучасна практика / Н. Клясен [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbu.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
4. Смирнова М.Є. Андрагогічні основи навчання педагогічних працівників у процесі підвищення кваліфікації / М.Є. Смирнова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/.../Smirnova.pdf.
5. Титаренко І. Фахове вдосконалення вчителя в системі післядипломної освіти: теоретичний аспект / І. Титаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/metodser/111/6.pdf>.